

**ΔΗΜΟΚΡΙΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΡΑΚΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΚΛΑΣΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ
ΣΠΟΥΔΩΝ**

ΤΜΗΜΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ

σε συνεργασία με το

**ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΕΡΕΥΝΑΣ ΦΥΣΙΚΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ «ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ»**

**ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ ΚΑΙ
ΤΗΛΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΩΝ**

ΔΙΔΡΥΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ:

ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΣΗ ΣΤΙΣ Τ.Π.Ε. ΚΑΙ ΕΙΔΙΚΗ ΑΓΩΓΗ – ΨΥΧΟΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΤΗΣ ΕΝΤΑΞΗΣ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

**Θεσμικό πλαίσιο και πρακτικές συμπεριληπτικής αγωγής και
εκπαίδευσης σε Ελλάδα, Πορτογαλία και Φινλανδία**

Νικολέττα Τσιαλαφούτα, 824

Μεταπτυχιακή διατριβή που υποβάλλεται στην τριμελή επιτροπή για την απόκτηση του μεταπτυχιακού τίτλου του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών Εξειδίκευσης του Τ.Ε.Φ. – Δ.Π.Θ. σε συνεργασία με το Ε.Κ.Ε.Φ.Ε. Δημόκριτος – Ινστιτούτο Πληροφορικής και Τηλεπικοινωνιών με τίτλο: «Εξειδίκευση στις Τ.Π.Ε. και Ειδική Αγωγή – Ψυχοπαιδαγωγική της Ένταξης»

Εγκριμένο από την τριμελή επιτροπή:

Επιβλέπων Καθηγητής:

Παναγιώτης Μαντάς, Συνεργαζόμενος Ερευνητής
Ε.Κ.Ε.Φ.Ε. ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ

2^ο Μέλος:

Σπυριδούλα Κατσαντώνη, συνεργαζόμενη ερευνήτρια -
Ε.Κ.Ε.Φ.Ε. ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ

3^ο Μέλος

Αθανάσιος Βέρδης, Αναπληρωτής Καθηγητής –
Παιδαγωγικό Τμήμα Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, Εθνικό
και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Αθήνα

2026

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Σκοπός της παρούσας διπλωματικής εργασίας είναι η συγκριτική διερεύνηση των θεσμικών πλαισίων, των εκπαιδευτικών πολιτικών και των πρακτικών εφαρμογής της συμπεριληπτικής εκπαίδευσης στην Ελλάδα, την Πορτογαλία και τη Φινλανδία. Η εργασία εξετάζει τη σχέση μεταξύ θεσμικού σχεδιασμού, εκπαιδευτικής πολιτικής και σχολικής πρακτικής, με στόχο την ανάδειξη ομοιοτήτων, διαφοροποιήσεων και κοινών προκλήσεων που επηρεάζουν την εφαρμογή της συμπερίληψης στα τρία εκπαιδευτικά συστήματα.

Η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε είναι η βιβλιογραφική ανασκόπηση με συγκριτικό προσανατολισμό. Για τις ανάγκες της μελέτης επιλέχθηκαν δέκα εμπειρικές έρευνες, οι οποίες δημοσιεύθηκαν κατά την περίοδο 2016–2026 και αφορούσαν ζητήματα θεσμικού πλαισίου, εκπαιδευτικής πολιτικής και πρακτικών συμπεριληπτικής εκπαίδευσης στις τρεις χώρες.

Τα ευρήματα έδειξαν ότι, παρά την κοινή υιοθέτηση των ευρωπαϊκών και διεθνών αρχών της συμπεριληπτικής εκπαίδευσης, παρατηρούνται σημαντικές διαφοροποιήσεις ως προς την οργάνωση των υποστηρικτικών δομών, τους επαγγελματικούς ρόλους και τις πρακτικές εφαρμογής. Η Πορτογαλία και η Φινλανδία εμφανίζουν περισσότερο συνεκτικά συστήματα υποστήριξης, ενώ η Ελλάδα εξακολουθεί να αντιμετωπίζει δυσκολίες που σχετίζονται με τη στελέχωση, τη διαθεσιμότητα πόρων και την ομοιόμορφη εφαρμογή των πολιτικών. Συμπερασματικά, η αποτελεσματική προώθηση της συμπεριληπτικής εκπαίδευσης προϋποθέτει τη σύνδεση θεσμικού πλαισίου, εκπαιδευτικής πολιτικής και σχολικής πράξης, καθώς και τη συνεχή ενίσχυση των μηχανισμών υποστήριξης και συνεργασίας.

Λέξεις-κλειδιά: συμπεριληπτική εκπαίδευση, θεσμικό πλαίσιο, εκπαιδευτική πολιτική, συγκριτική μελέτη, Ελλάδα, Πορτογαλία, Φινλανδία

7 ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Agency for Special Needs, E., & Education, I. (n.d.). *European Agency Statistics on Inclusive Education: Key Findings and Messages: 2018/2019 – 2022/2023 School Year Datasets*.
- Ainscow, M. (2020). Promoting inclusion and equity in education: lessons from international experiences. *Nordic Journal of Studies in Educational Policy*, 6(1), 7–16.
<https://doi.org/10.1080/20020317.2020.1729587>
- Alves, I., Campos Pinto, P., & Pinto, T. J. (2020). Developing inclusive education in Portugal: Evidence and challenges. *Prospects*, 49(3–4), 281–296. <https://doi.org/10.1007/s11125-020-09504-y>
- Arranz-Sánchez, A., & Espada-Chavarría, R. (2025). Teachers' Attitudes and Perceived Barriers to Inclusive Education in Spain. Systematic Review. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*, 17(3), 754–785. <https://doi.org/10.18662/rrem/17.3/1042>
- Booth, Tony., & Ainscow, Mel. (2011). *Index for inclusion : developing learning and participation in schools*. Centre for Studies on Inclusive Education. [http://lst-iiep.iiep-unesco.org/cgi-bin/wwwi32.exe/\[in=epidoc1.in\]/?t2000=020966/\(100\)](http://lst-iiep.iiep-unesco.org/cgi-bin/wwwi32.exe/[in=epidoc1.in]/?t2000=020966/(100)).
- Calandri, E., Mastrokourou, S., Marchisio, C., Monchietto, A., & Graziano, F. (2025). Teacher Emotional Competence for Inclusive Education: A Systematic Review. In *Behavioral Sciences* (Vol. 15, Number 3). Multidisciplinary Digital Publishing Institute (MDPI).
<https://doi.org/10.3390/bs15030359>
- Cardim, S., & Fernades, A. (2024). EVOLUTION OF INCLUSIVE EDUCATION POLICIES IN PORTUGAL. *Education in the 21st Century*, 6(2). <https://doi.org/https://doi.org/10.46991/educ-21st-century.v6.i12.182>
- Chalise, K. (2024). Models of Disability and Inclusive Education. *Teaching and Education*, 2(1), 1–5.
- Charitaki, G., Kourti, I., Gregory, J. L., Ozturk, M., Ismail, Z., Alevriadou, A., Soulis, S. G., Sakici, Ş., & Demirel, C. (2024). Teachers' Attitudes Towards Inclusive Education: a Cross-National Exploration. *Trends in Psychology*, 32(4), 1120–1147. <https://doi.org/10.1007/s43076-022-00240-0>
- De Beco, G. (2014). The Right to Inclusive Education According to Article 24 of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities: Background, Requirements and (Remaining) Questions. *Netherlands Quarterly of Human Rights*, 32, 263–287.
<https://doi.org/https://doi.org/10.1177/016934411403200304>
- Degener, T. (2016). Disability in a Human Rights Context. *Laws*, 5(3), 35.
<https://doi.org/10.3390/laws5030035>
- European Agency for Special Needs and Inclusive Education. (2024). *Agency Position on Inclusive Education Systems: Background Information Paper 2024 Update*.

- European Agency for Special Needs and Inclusive Education. (2025). *European Agency Statistics on Inclusive Education: 2022/2023 School Year Dataset Cross-Country Report* (P. Drál' & A. Lénárt, Eds.). <https://www.european-agency.org/resources/publications/EASIE-2022-2023-CCR>
- Ferreira, M., & Reis-Jorge, J. (2022). Implementation of the legal framework for inclusive education in Portugal (Decree-Law 54/2018) - A qualitative assessment by primary and secondary school teachers. *Journal of Pedagogy*, 13(2), 55–76. <https://doi.org/10.2478/jped-2022-0008>
- González-Afonso, M. C., Perdomo-López, C. de los Á., Plasencia-Carballo, Z., Cabanilla-García, J. L., & Pérez-Jorge, D. (2026). Presence, Participation and Learning in Educational Inclusion: A Systematic Mapping Review of Barriers in School Contexts According to Booth and Ainscow. *Education Sciences*, 16(1), 95. <https://doi.org/10.3390/educsci16010095>
- Hernández-Saca, D. I., Voulgarides, C. K., & Etscheidt, S. L. (2023). A Critical Systematic Literature Review of Global Inclusive Education Using an Affective, Intersectional, Discursive, Emotive and Material Lens. In *Education Sciences* (Vol. 13, Number 12). Multidisciplinary Digital Publishing Institute (MDPI). <https://doi.org/10.3390/educsci13121212>
- Hienonen, N., Hotulainen, R., & Jahnukainen, M. (2021). Outcomes of Regular and Special Class Placement for Students with Special Educational Needs—A Quasi-experimental Study. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 65(4), 646–660. <https://doi.org/10.1080/00313831.2020.1739134>
- Jenson, K. (2018). *Discourses of disability and inclusive education* (Vol. 5, Number 4).
- Kefallinou, A., Symeonidou, S., & Meijer, C. J. W. (2020). Understanding the value of inclusive education and its implementation: A review of the literature. *Prospects*, 49(3–4), 135–152. <https://doi.org/10.1007/s11125-020-09500-2>
- Kougia, N., Seremeti, L., & Kougias, I. (2025). Recent Advances in the Greek Special Education System: A Critical Review. *International Journal of Changes in Education*. <https://doi.org/10.47852/bonviewijce52026114>
- Koutsoklenis, A., & Papadimitriou, V. (2021). Special education provision in Greek mainstream classrooms: teachers' characteristics and recruitment procedures in parallel support. *International Journal of Inclusive Education*, 28(5), 561–576. <https://doi.org/10.1080/13603116.2021.1942565>
- Kurowski, M., Černý, M., & Trapl, F. (2022). A review study of research articles on the barriers to inclusive education in primary schools. *Journal on Efficiency and Responsibility in Education and Science*, 15(2), 116–130. <https://doi.org/10.7160/eriesj.2022.150206>
- Lambrecht, J., Lenkeit, J., Hartmann, A., Ehler, A., Knigge, M., & Spörer, N. (2022). The effect of school leadership on implementing inclusive education: how transformational and instructional leadership practices affect individualised education planning. *International Journal of Inclusive Education*, 26(9), 943–957. <https://doi.org/10.1080/13603116.2020.1752825>

- Lindner, K. T., & Schwab, S. (2025). Differentiation and individualisation in inclusive education: a systematic review and narrative synthesis. *International Journal of Inclusive Education*, 29(12), 2199–2219. <https://doi.org/10.1080/13603116.2020.1813450>
- Magnússon, G. (2019). An amalgam of ideals – images of inclusion in the Salamanca Statement. *International Journal of Inclusive Education*, 23(7–8), 677–690. <https://doi.org/10.1080/13603116.2019.1622805>
- Masuku, M. M. (2021). Restoring Inclusive Education: Paradigm Shift from a Medical to a Social Model among Learners with Disability. *JOURNAL OF SOCIOLOGY AND SOCIAL ANTHROPOLOGY*, 12(3–4). <https://doi.org/10.31901/24566764.2021/12.3-4.370>
- Mavropalias, T., & Anastasiou, D. (2016). What does the greek model of parallel support have to say about co-teaching? *Teaching and Teacher Education*, 60, 224–233. <https://doi.org/10.1016/j.tate.2016.08.014>
- OECD. (2023). *Equity and Inclusion in Education: Finding Strength Through Diversity*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/e9072e21-en>
- Paloniemi, A., Pulkkinen, J., Kärnä, E., & Björn, P. M. (2023). The Work of Special Education Teachers in the Tiered Support System: The Finnish Case. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 67(1), 35–50. <https://doi.org/10.1080/00313831.2021.1983649>
- Panagiotis, G. (2024). Inclusion classes in Greek education: Political and social articulations. An interpretive phenomenological analysis. *Journal of Research in Special Educational Needs*, 24(3), 454–464. <https://doi.org/10.1111/1471-3802.12644>
- Pappas, M. A., Papoutsi, C., & Drigas, A. S. (2018a). Policies, practices, and attitudes toward inclusive education: The case of Greece. *Social Sciences*, 7(6). <https://doi.org/10.3390/SOCSCI7060090>
- Pappas, M. A., Papoutsi, C., & Drigas, A. S. (2018b). Policies, practices, and attitudes toward inclusive education: The case of Greece. *Social Sciences*, 7(6). <https://doi.org/10.3390/SOCSCI7060090>
- Pulkkinen, J., Räikkönen, E., Jahnukainen, M., & Pirttimaa, R. (2020). How do educational reforms change the share of students in special education? Trends in special education in Finland. *European Educational Research Journal*, 19(4), 364–384. <https://doi.org/10.1177/1474904119892734>
- Qu, X. (2022). A critical realist model of inclusive education for children with special educational needs and/or disabilities. *International Journal of Inclusive Education*, 26(10), 1008–1022. <https://doi.org/10.1080/13603116.2020.1760366>
- Silva, S., & Fraga, N. (2025). From Legal Innovation to School Reality: Leadership Perspectives on Inclusive Education in Portugal. *Education Sciences*, 15(10). <https://doi.org/10.3390/educsci15101309>
- Sundqvist, C., Björk-Åman, C., & Ström, K. (2023). Co-Teaching During Teacher Training Periods: Experiences of Finnish Special Education and General Education Teacher Candidates.

- Scandinavian Journal of Educational Research*, 67(1), 20–34.
<https://doi.org/10.1080/00313831.2021.1983648>
- Tejeiro, F. (2022). Distributed Leadership and Inclusive schools. *International Journal of Educational Leadership and Management*. <https://doi.org/10.17583/ijelm.10997>
- UNESCO. (1994). *The Salamanca Statement And Framework for Action on Special Needs Education*.
<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000098427>
- UNESCO. (2009). *Policy Guidelines on Inclusion in Education*.
<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000177849>
- United Nations. (2006). *Convention on the Rights of Persons with Disabilities*. .
<https://www.un.org/development/desa/disabilities/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities.html>
- United Nations. (2015). *The 2030 Agenda for Sustainable Development*.
<https://sdgs.un.org/2030agenda>
- Waisath, W., McCormack, M., Stek, P., & Heymann, J. (2024). Dismantling barriers and advancing disability-inclusive education: an examination of national laws and policies across 193 countries. *International Journal of Inclusive Education*, 28(10), 2088–2103.
<https://doi.org/10.1080/13603116.2022.2058623>
- Yang, C., Wang, T., & Xiu, Q. (2025). Towards a Sustainable Future in Education: A Systematic Review and Framework for Inclusive Education. In *Sustainability (Switzerland)* (Vol. 17, Number 9). Multidisciplinary Digital Publishing Institute (MDPI).
<https://doi.org/10.3390/su17093837>
- Ευρωπαϊκός Φορέας για την Ανάπτυξη στην Ειδική Αγωγή. (2011). *Βασικές Αρχές για την Προώθηση Ποιοτικής Ενταξιακής Εκπαίδευσης - Προτάσεις για πρακτική*.
- Ευρωπαϊκός Φορέας για την Ειδική Αγωγή και την Ενταξιακή Εκπαίδευση. (2021). *Βασικές Αρχές - Υποστήριξη της ανάπτυξης και εφαρμογής πολιτικών για την ενταξιακή εκπαίδευση*.